

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

Fejezetek a cirkuszlexikonból

A Magyar Televízió Szórakoztató Osztályának sorozatműsora 1978. [ismertető; teljes szöveg, illusztrációk, fotók nélkül]

A műsort írta: Heitz György, Dr. Szekeres József – Szakértő: Szilágyi György – Szerkesztő: Szilágyi András – Narrátor: Lukács Sándor – Riporter: Vass István Zoltán – Vezető operatőr: Bánhegyi István – Gyártásvezető: Felber György – Rendező: Gyökössy Zsolt

Cirkusz

A cirkusz évezredekken keresztül sajátos helyet töltött be a nép szórakoztatásában: nagy ritkán elismert, – leginkább a művészetek perifériájára szorított, lenézett, olcsó mulatságnak számított. Egy azonban vitathatatlan: mindig a széles néptömegeket vonzó, sikeres, látványos, attraktív, szórakoztató műfaj volt.

Éppen azért vállalkozott a Magyar Televízió Szórakoztató Osztálya arra, hogy a sok évezredes cirkusz emlékeiről és a mai cirkusz főbb jellemzőiről egy mindenkit érdeklő, kultúrtörténeti kuriózumokat is tartalmazó, szórakoztató műsort készítsen.

A műsor tulajdonképpen egy képzelt cirkuszlexikon 12 fejezete. Sorozatunk nem törekszik teljességre, nem tér ki tudományos részletességgel a szinte kimeríthetetlen cirkusztörténet ismertetésére. Csupán érdekes részleteket nyújtunk a cirkuszművészet múltjáról, fejlődéséről. Bizonyos értelemben feltárjuk a mai cirkuszt is, az izgalmas mutatványok hátterét; bepillantunk az artisták különleges, máig romantikusnak mondható életformájába; rávilágítunk szakmai jelegű érdekességekre és mindemellett bemutatunk jó néhány, világviszonylatban is kiemelkedő magyar artistaszámot.

Sorozatunk alkotói cirkuszt értő, ismerő, hivatásukért rajongó szakemberek, akiknek segítségét nem méltathatjuk eléggé, ha csak egy-egy részlet megírásában, vagy csak egy riport elkészítésében vettek is részt. Közöttük mégis elsősorban Szilágyi György szakértő tanácsai és remek szakkönyvtára tette lehetővé a sorozat rendezője, Gyökössy Zsolt számára, hogy régi képekkel, újságtöredékekkel, plakátokkal is illusztrálja Heitz György és dr. Szekeres József színháztörténész forgatókönyvét.

A műsorban az archív filmanyagokon szereplő sok külföldi artistán kívül 27 magyar artistaszám e műsorhoz készített felvétele reprezentálja azokat a cirkuszi műfajokat, melyek lexikonunk „címszavait” adják.

Akrobata: Astorelli-csoport 4 Eötvös – 4 Helikon – 6 Sallay – 9 Váradi

Bohóc: Eötvös Gábor, érdeemes művész – Szergej

Egyensúlyozó: 4 Michaelis – Nereus

Bűvész: Rodolfó, érdeemes művész – 2 Kósa

Kerékpározó: Piccard-csoport – 5 Roller's

Idomár: 2 Délibáb – 2 Schneller – 2 Donnert – Donnert Károly
– Komlós Sándor – Richter zsokécsoport

Kötéltáncos: Zboray Éva

Légtornász: 3 Laurus – Evelyn és André – Krisztina

Zsonglőr: Schneller János – 2 Fudi – 3 Dunak

Cirkusz

A 12 fejezet során – melyben a felsorolt címszavak az egyes fejezetek címeit adják – külön fejezetben szerepel a cirkusz és a cirkuszt segítő társművészetek.

Lukács Sándor örömmel vállalta azt a feladatot, hogy mint narrátor megismertesse a nézőket a cirkusz világának titkaival.

Minden komédiás műfaj bölcsője a cirkusz. Ezzel foglalkozik az 1. fejezet. Persze nemcsak az ókori görög és római látványosságok művészi ábrázolásai kapnak helyet ebben a fejezetben, hanem a középkori vásári komédiából kifejlődött, zsánerek szerint differenciálódott artistaműfajok ismertetésére is sor kerül. Szó esik a lovaglóiskolákból kialakult klasszikus cirkuszból meg a vele egyidejűleg virágzó lovasdrámákról. Megtudjuk, hogy a cirkusz három legfontosabb alkotóeleme az artista-, a bohóc-, az állatszám. Megismerkedünk az utazócirkusz életével, a sátorépítés nehézségeivel, a mozgó cirkuszváros egész mechanizmusával.

Bemutatunk egy úgynevezett kőcirkuszt; olyan épületet, amely egész évben fogadja közönségét. Ez az épület a Fővárosi Nagycirkusz, amely a magyar artistaművészet szakmai központja, s a vendégszereplő artisták ideiglenes otthona.

Akrobata

Ezek után talán felmerül a kérdés, hogy a cirkuszlexikon műsora – bár sok érdekességet tár föl – vajon kellőképpen szórakoztatja-e a cirkusz látványossága iránt érdeklődő nézőt? A műsor alkotóinak őszinte szándéka ennek elérése volt.

A 2. és 3. fejezet az „Akrobata” címet viseli. A két fejezetben 5 különböző nagyszerű akrobatacsoport látható, közöttük a 9 Váradi ugródeszkaszáma, amelyről megtudjuk, hogy ez a zsáner az artistavilágban magyar specialitás. Megtudjuk egyébként azt is, hogy az akrobatika a cirkuszi artistaszámok ábécéje, részletesen megismerkedünk az akrobatika alapelemeivel, melyekből már sok ezer éve különféle kombinációkkal az artisták attraktív cirkuszi számokat alkottak.

Bohóc

A cirkusz kezdeti időszakában az akrobata mellett megjelent a bohóc is. A 4. fejezet a bohóc főleg európai útját követi nyomon. Az emberiség örök mulattatóinak nagyon szerteágazó a „családfája”, mégis egy fejezet 35-40 percnyi idejében – amennyire lehet – átfogó képet adunk az ősember barlangrajzaiban fellelhető komikus alakoktól a világhírnévig jutott klasszikus clownokig majdnem minden jelentős

cirkuszi bohócról. A fejezet ezenkívül részletesen foglalkozik a bohóc mai cirkuszi feladatával, fellépése formáival, céljával és nehézségeivel.

Bűvész

A bűvész legalább olyan múltra tekinthet vissza, mint a bohóc. Történetéről a magyar bűvészek doyenje – Rodolfo – mesél, megnyitva értékes könyvtárát a televízió kamerái előtt. Talán említenünk sem kell, hogy különleges trükköket is láthat a néző, a kíváncsiak örömeire egy-két trükk titkát is felfedjük.

A műsorban szó esik az illúziószámokról, amelyek közül egyet be is mutatunk.

Excentrikus

Bár a különlegesre való törekvés minden cirkuszi műfaj lényege, mégis egy zsáner ki tudta magának harcolni ezt az elnevezést: excentrikus, amely helyet kap 6. fejezetünkben.

A humor és bravúr keveréke ez a zsáner, kialakulása csak a múlt század végére tehető, és ebben a fejezetben foglalkozunk a nagy múltú artistával is.

Egyensúlyozó

Az egyensúlyozás az emberiség nagy, ősi képessége. Tudjuk, az emberré válás folyamatában nagy szerepet játszó feladat, a két lábra állás is egyensúlyozás. Ezt a nagy „történeti produkciót” nem is cirkusztörténészek, hanem orvosbiológusok és antropológusok kutatják. Mégis ez a képesség a cirkuszi egyensúlyozás művészetének az alapja. Többek között egyensúlyozó artistáról ad hírt nevezetes történelmi relikviánk, a „Lehel kürtje”. Talán nem tűnik deheroizálásnak, ha a kürt faragványait elemző ismertetés olyan következtetésre jut, hogy kalandozó őseink egy bizánci cirkuszi kürtöt használtak katonai célokra.

Idomár

A 7. és 8. fejezet az idomár népes családjával foglalkozik. Felsorakozik itt kutya, majom, ló, tigris, oroszlán és elefánt, de ezzel korántsem zárul az idomított állatok serege. Ahány állat, annyi új nehézséggel küzd az idomár. Nem is lehet megmondani, hogy melyik állat idomítása a nehezebb, mert egy galambot épp oly nehéz rendszeres, ember által diktált cselekvésre bírni, mint – mondjuk – egy oroszlánt, csak azt lehet megállapítani, hogy melyik idomítása a veszélyesebb.

És ennek kapcsán részletes képet kapunk a vadállatokkal foglalkozó idomárok valódi veszélyhelyzetéről és a védelmükről gondoskodó mai biztonsági berendezésekről is.

Az idomárról szólva eloszlik az a tévhit, hogy a cirkuszban látható vadállatok „szelídített állatok”, mert bizony soha nem vetkezik le ősi ösztönüket, nem szelídülnek meg, csak az idomár akaratának engedelmessé hajtják végre produkciójukat.

Kerékpározó

A 8. fejezet két címszót is tartalmaz: egyik a kerékpározó. Fellépése nagy változást hozott a cirkusz életében. A kerékpár miatt kellett feltalálni azt a porondot borító, fából készült, – planche-nak nevezett – kör alakú padozatot, melyet a mai cirkuszi néző természetesnek tart és a cirkusz szerves részének tekint. Pedig amíg a kerékpár nem vált a cirkuszi artisták

eszközévé, addig a porondot csak fűrészpor, esetleg szőnyeg borította. A kerékpározó nem régi zsáner, de lényeges, új formát teremtett a cirkusz életében.

Kötéltáncos

A fejezetben szereplő másik zsáner a kötéltáncos. Történet nagyon régi. Gazdag múltja a vásárok komédiásaihoz, a főurak pompás kerti ünnepeihez éppúgy elvezet, mint a valódi életveszélyt vállaló nagy „business-show”-k sztárjaihoz. Ilyen például Blondin, a Niagara hőse, aki mutatványát nálunk is megismételte 1863-ban – Niagaránk nem lévén – a Duna fölött.

Légtornász

A trapéz – a légtornász legfontosabb eszköze – a mi szemünkben szinte a modern cirkusz szimbólumának tűnik. Nem is csoda, hisz az alig több, mint százestendős találmány óriási karriert futott be. Különösen a levegő meghódításának évtizedei irányították a figyelmet a cirkusz kupolájára.

Mint annyi más szám kialakulásának, fejlődésének esetében – ezúttal is – egy korszak legfontosabb érdeklődési irányzata – mondhatjuk úgy is: divatja – valamilyen módon megvalósul a cirkuszban. Az ember repülővágyát a cirkusz valósította meg a nagy repülő légtornász számok bemutatásával.

Ebben a fejezetben, olyan különlegességek mellett, mint például a „légyemberek” végzetes próbálkozásai, három nagy levegőszám igazolja a magyar artistaprodukciónak – ezúttal szó szerint is – magas színvonalát.

A zsonglőr

Valaki zsonglőrkedik a szavakkal vagy... úgy dolgozik, mint egy zsonglőr... Efféle kifejezéseket gyakran hallunk, vagy használunk és ez általában jó minősítésnek számít. Bravúros megoldást jelent.

Nos, ez a bravúr a zsonglőrre jellemző követelmény több évezredes múltra tekint vissza. De amíg a „káprázatos”, „ördöngösen ügyes”, „virtuóz” és ehhez hasonló jelzőket kiérdemli a zsonglőr, nagyon fárasztó, koncentrációval, gyakorlással eltöltött órák, napok, hónapok és évek telnek el.

Az 5-6 percnyi, reflektorfényben eltöltött időért keményen meg kell dolgozni. Ez a fejezet is tanúsítja, hogy a cirkusz nemcsak flitter és csillogás, hanem áldozatos, következetes, pontos munka időszámításunk II. évezredének végén éppen úgy, mint időszámításunk előtt a II. évezred elején.

Társművészetek

A sorozat zárófejezete arról ad tájékoztatást, hogy mennyire szükségesek a társművészetek a cirkuszban.

A zene, a díszlet- és jelmeztervező művész, a tánc, a harmonikus mozgás, a világítás, s a mindezeket összefogó rendezés mind-mind alkotóeleme egy-egy cirkuszi előadásnak, mely ezekkel együtt más minőséggé válik, mint csupán 14 műsorszám.

Akik végignézik a sorozat utolsó adását, azok számára kiderül, hogy egy cirkuszi előadásnak sok alkotója van. Ám egy cirkuszról szóló televíziós produkció – egy igényes sorozatműsor – létrehozásában is sok alkotó tudatos szándéka, részleteket érintő figyelme, gondos közös munkája rejlik.

megjelenik minden negyedévben